

ממכתביו של ש"י עגנון

מאת נחום גלאצר

מוגש כאן קומץ מכתבים שכתב אלי מר עגנון. היתה לי הזכות להכירו עוד כשישב ישיבת ארעי בהמבורג עיר הסמוכה לפרנקפורט ואני למדתי באוניברסיטת פרנקפורט. בשנות העשרים וביחד בשנות השלושים (כשישבתי בארץ ישראל) תרגמתי מספוריו של עגנון לגרמנית. המספר הראה ענין רב בתרגומים אלה וקבע ישיבות בביתו כדי לברר כוונת דברים ולענות על שאלות שהתעוררו בשעת התרגום. לאחרי שהתישבתי בארצות הברית והוצאת שוקן האמריקנית שנוסדה באמצע שנות הארבעים התחילה לטפל בהעתקת כתבי עגנון לאנגלית, נפל בחלקי לערוך את הדברים ולהיות לעוזר למתרגמים. המכתבים הנדפסים כאן דנים ברובם בדבר התרגומים. המספר נטה להתלונן על שהמו"לים אינם עושים די צרכם כדי לפרסם את יצירותיו בעולם. האם לא ידע שמלבד מה שיצא באשכנז ובאמריקה טרחה ועמלה הוצאת שוקן בירושלים-תל אביב כדי לפרסם סיפורי עגנון באיטליה, דנמרק, פינלנד, ספרד, צרפת, יאפן ועוד. יתכן שידע אך חשב שאפשר היה לעשות יותר, ביחוד בארצות הברית.

ידוע שכתב ידו של עגנון אינה ברורה ביותר ולפעמים כשל כח המפענח כי אות אחת דומה לחברתה; מקרים אלו מסומנים בשלש נקודות לכל מלה שדרשה דילוג או במספר מלים המדולגות.

א

ה' מנחם אב תרצ"ג [27 יולי 1933]

מר גלאצר הנכבד, בכל עת שיבוא יהיה רצוי אצלי. כבר חפצתי לבקש את כ' שיבוא, אלא שהייתי טרוד. אנו נעבוד בערב ט' באב רק עד שלש שעות אחר הצהריים ואם ירצה נעבוד גם ביום שלאחר ט' באב. בברכה טובה ש"י עגנון.

ב

ירושלים תלפיות ה' עקב תרצ"ג [10 אוגוסט 1933]

מר גלאצר הנכבד, אני מחכה לכ' ביום ב' הבע"ל בעשר שעות בבוקר. בברכה טובה ד"ש ש"י עגנון

ג

[19 אוקטובר 1933]

ירושלים תלפיות לסדר והקמתי את בריתי אתך תרצ"ה

אדוני הנכבד מר גלצר נ"י סמוך לראש השנה קבלתי את מכתבך. אבל מחמת שהייתי טרוד בהכנסת אורחים גולי אשכנז ה' ירחם עליהם לא יכולתי להודות לך על דבריך. מתוך מכתבך הכרתי שמתעסק אתה בתרגום הכנסת כלה.¹ יתן ה' ויעלה בידינו ליתן את הספר הזה גם לפני אחב"י לועזית. בינתים הגיעני האלמנך² עם המטפחת. התחלה טובה. מי יתן והיה זה לבבך עמך "להפיץ מעינותי חוצה." מקוה אני ששלום לך ולרעייתך תחי' והנני דורש בשלומכם ומברך אתכם בכל טוב מכבדך ש"י עגנון. זוגתי דורשת בשלומכם.

בינתים קבלתי ידיעה שרוצים להוציא מהדורה קטנה מדברינו ולא ספר ממש. חבל חבל עיין הרע שלטה במעשה ידינו. ה' יהפוך לטובה.

ד

[17 נובמבר 1933]

מר גלצר הנכבד כל שעה שתבוא אתה רצוי לי.

בברכה ש"י עגנון

יום ה' כ"ג מרחשון

הלואי שתקבל את הכרטיס בזמן. אני קבלתי את מכתבך רק היום בצהריים.

ה

[22 יאנואר 1934] ירושלים תלפיות ב' בשלח תרצ"ד

ידידי הנכבד. ראשית כל הנני מברך אותך ואת אשתך תחי' בברכת מזל טוב. יהי רצון שתזכו לגדל את בנכם לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך אושר ועושר ברכה והצלחה לחיים טובים ארוכים. כמה פעמים רציתי להודות לך על ספרך³ ששלחת לי בחנוכה. אבל הואיל ונטרדתי בענייני והייתי מתירא להסיח דעתי מהם דחיתי את דברי תודתי עד שאקח לי מועד לעיין בספרך. לצערי לא הספקתי עדיין לקרות בו, אלא שאני מעמיד[?] את המחבר על חוקתו שבודאי הוציא מידו דבר מתוקן. יישר חילך.

ותודה לך על התיקים הנאים. הלואי שגם הדברים שאני משים בהם יהיו נאים. ספר התרגומים⁴ עלה יפה. תודה על השתדלותך. הכתובת של מר שוקן ירושלים רחביה בית הג' עליזה אביגדור רופין.

ושלו' לך ולביתך שלום בשמי ובשם אשתי תחי' ש"י עגנון

ו

ירושלים תלפיות כ"ב לספירת העומר תרצ"ד [23 אפריל 1934]

מר גלצר הנכבד. אפשר נשתייר אצלך דף אחד מסיפורי שיש בו הספור "כנגד אותם שקובעים ישיבות של שחוק וקלות ראש" בבקשה ממך שלח אותו לי, שאני עומד לסדר כרך אחד של כתבי⁵ והריני נצרך לאותו דף. את הרונדשוי קבלתי. תודה רבה תודה רבה. מקוה אני שבקרוב אתן לך תודה גם על שאר תרגומים שעתידים להתפרסם על ידיך. ושלוי לך ולביתך יחי' כברכת מוקירך ש"י עגנון.

ז

תלפיות עש"ק נצבים תרצ"ד [7 ספטמבר 1934]

ידידי הנכבד מר גלצר. אתה עשית לפנים משורת הדין ושלחת לי חלק משכר תרגומך ואני לא עשיתי כדין ולא הודיתי לך. עכשיו שיום הדין מממש ובא הנני מאשר שקבלתי מה שקבלתי שכר סופרים והשם יאשר דיננו לטובה ויכתבך ויחתמך לחיים טובים ארוכים גם אשתך ובנך יחיו כברכת ידיך דו"ש ש"י עגנון
זוגתי תחי' מברכת אתכם לשנה החדשה.

ח

[12 פברואר 1937]

ידידי הנכבד מר גלצר שמחתי שלא טרחת על חנם תרגום עגונות⁶ עלה יפה. מלבד התרגום מעשה רב שיש בוה בעברית לשון שנשמעת לשתי פנים ואני בודאי הכשלתיך לפרש מעשה רבי.

אגב האם יוציאו את הסיפור גם כספר? אם כן הודיעני ואשלח לך תיקונים קלים. וכן סימני ריווח בין ענין לענין, כדי להקל קצת על הקורא⁷.

שבת שלום ומבורך לך ולרעייתך תחי' ולבנך יחי'

ירושלים תלפיות עש"ק תרומה תרצ"ז

ט

[25 פברואר 1949]

ידידי מר גלצר. אלף פעמים רצייתי לכתוב לך אלא מתוך שרצייתי לכתוב הרבה לא כתבתי אפילו מעט. בינתיים עברו עלי הרפתקאות הרבה. גלות תלפיות וטלטולים מדירה לדירה. עתה אני דר בטבריה ונהנה מתענוגות בני אדם (גיטין סח.) אלו בריכות ומרחצאות. טבריה עיר עתיקה והקלימה [?] נאה וכל הימים שאני שרוי כאן שרוי אני בטובה. ומאד מאד אני מודה לך על ש[. . .] בהוצאת ימים

נוראים⁸. אני איני יודע אנגלית, אבל [...] אני כך שעשית את עבודתך באמונה. [...] שאף כתרגום של בלכב ימים⁹ עשית. ה' לי ברוך ומבורך יקירי שהיית לי למליץ ביני ובין אחי קוראי אנגלית. במאד מודה לך שכבר נתייאשתי מלראות את דברי מתורגמים, אבל [...] שלי בלועזית תקותי הישנה [...] . . . שיש ואולי יתעורר מי שיתעורר ויתרגם את שאר כל ספרי ויתן לי מהלכים בין הקוראים לועזיים. לא כתבת לי על מעשיך שם באמריקה ולא כתבת לי מתי אתה אומר לחזור לא"י ודאי ביום מן הימים תעלה לירושלים ואשמע [?] מפּיך כל אשר [...] .]. בינתיים שלום לך וכל טוב לך ככרכת מוקיךך ש"י עגנון

טבריה ח"ו, עש"ק משפטים תש"ט

עיקר שכחתי. עוד צריך אני להודות לך שזכיתי בפרס למד¹⁰. יהי רצון שה' יפרוס [...] .]. עלינו כל הימים.

ירושלים ח"ו [אוקטובר 1950]

ידידי הנכבד מר גלצר, בכלל הברכות שמברכין עובר לעשייתן תהיה גם ברכה על חבילה ראשונה של קהוה¹¹. [עשרים ואחת מילים] קורת רוח ואורח נטה ללון¹². חמש הגהות הגהתי (שגיעות שנשתיירו לא באשמתי הן) ומהגהה להגהה נתחבב עלי. הלואי שימצא לו מתרגם ללא עכוב¹³. ענייני ספרי כך הם. ימים נוראים כלה מן השוק זה ארבע שנים. ואף על פי שרבים דורשים אין המו"ל [...] .]. לפרסמו. לפני שתי שנים באו לקנות אלף אכסמפלרים בכסף מזומן ולא מצאו אלא שלושה אכסמפלרים¹⁴. אף שאר ספרי אינם מצויים בשוק. וכבר "זכית" לראות כמה מסיפורי שיעתיקו [?] בסטנציל. מכונת כתיבה ששיגרת לי באה בברכה ומשמשת אותי כל צרכי. ואם עדיין לא הודית לך [לאחותך¹⁵ הכבודה כתבתי כתב קבלה] לא אשמתי היה, אלא שבימים שאני מסוגל לכתוב כותב אני סיפורים ובימים שאני מסוגל לכתוב אני מסוגל לכתוב אפילו איגרת קטנה. ועל כגון זה אין לי אלא לומר בלשון המליצה כי עמך הסליחה. ספר שוקן¹⁶ עדיין לא יצא. אלף פעמים דברתי עם מר ג"ש¹⁷ ועם עושי דברו. נחיה ונראה [...] .]. ומה שלום ביתך? [...] .].

[...] .]. וכתוב לי. ושלו' לך ולעבודתך ולביתך ש"י עגנון

[...] .]. ושלו' [...] .].

יא

א' כי תצא תשכד [18 אוגוסט 1964]

פרופיסור גלצר מאד יקר יצ"ו

רואה אני ששוב נתת דעתך על סיפורי. על כגון זה ישמח כל מחבר ואין צריך

לומר אני שמכיר אני את טעמך הטוב ואת יכלתך. וכאן מעין תשובה על שאלותיך¹⁸.

Ginat גינת

Ganseklein גנזיקליין

Georg Gnadenbrot גורג גנדינברוט

Greilich (greulich) (מלשון) גרייליך

Gnendlein גיננדליין

Gadi ben Geim גדי בן גאים

Gawlan—Gagin גוולן (מלשון גויל)—גאגין

Jiddal Jiddal Jiddal ידל ידל ידל וה פה מה

Spotteten meine Nerven dieses Narren¹⁹ שיטו חושי באותו שוטה¹⁹
(כלפי עצמו אמר)

ברכה טובה לך ושל' וחיים טובים ומבורכים לשנה טובה ומבורכת מוקירך ש"י
עגנון

הערות

1. תרגום לאשכנזית של הפרק הראשון הופיע בידישה רונדשאו, 17 אפריל 1934; הפרק "מסובין" הופיע באותו שבועון, 28 מרץ 1934.
2. האלמנך (ספר השנה) של הוצאת שוקן בברלין. בכרך לשנת תרצ"ד הופיע תרגום "המטפחת" שתרגמתי על יסוד כתב יד.
3. מחקרים לתפיסת ההיסטוריה של התנאים, הוצאת שוקן, ברלין 1933.
4. לא זכור לי למה הכוונה.
5. הכרך "בשוכה ונחת" שהופיע בשנת 1935.
6. הופיע בידישה רונדשאו, יאנואר 1937.
7. הוצאה כזאת לא הופיעה.
8. הכוונה להוצאה אנגלית ומעט מקוצרת שהופיעה בשנת 1948 בהוצאת שוקן, ניו יורק.
9. הוצאת שוקן, ניו יורק 1948; תרגם א. מ. לסק.
10. הפרס למד לשנת 1948 ניתן לש"י עגנון בעד ההוצאה באנגלית של "ימים נוראים".
11. חבילות של קהה נשלחו למר עגנון לפי הסכם עם הוצאת שוקן בניו יורק.
12. הכוונה למהדורה שיצאה בשנת 1950 בהוצאת שוקן ירושלים ותל אביב.
13. תרגום לאנגלית (ע"י מישה לוביש) יצא רק בשנת 1968 בהוצאת שוקן, ניו יורק.
14. תרגום פרק א' (ע"י רוברט אלטר) בכתב עת "מוזאיק", חורף 1961.
15. ביום 20 פברואר כתבתי למר עגנון שבבית ההוצאה בניו יורק נמצאים עוד אלפים טפסים של הספר (מהדורה מצולמת) ואין קונה.
16. היושבת בתל אביב.
17. "עלי עיני" מנחת דברים לשלמה זלמן שוקן אחרי מלאת לו שבעים שנה (שש"י) עגנון היה אחד מעורכיו) יצא בירושלים בשנת 1952 באיחור של כמה שנים.
18. גרשם שוקן בעל הוצאת שוקן בירושלים תל אביב ועורך ראשי של "הארץ".
19. בענין הספור "עידו ועינם". תרגומו האנגלי של נלטר לָכָר הופיע בשנת 1966 בהוצאת שוקן ניו יורק.
20. המובן לא ברור לי.